

Lunds universitet, Sociologiska institutionen

LUNDS
UNIVERSITET

”Det känns lite jobbigt, det här att kallas invandrare”:

En kvalitativ studie om fem ungdomars upplevelser och hantering av stigma

Författare: Alexander Samuelsson

Kandidatuppsats: SOCK04, 15hp

Vårterminen 2017

Kandidatkurs i sociologi

Handledare: Magnus Ring

Abstrakt

Författare: Alexander Samuelsson

Titel: "Det känns lite jobbigt, det här att kallas invandrare": En kvalitativ studie om fem ungdomars upplevelser och hantering av stigma

Kandidatuppsats: SOCK04, 15hp

Handledare: Magnus Ring

Sociologiska institutionen, Vårterminen 2017

Samhällets minoritetsgrupper har historiskt sett varit utsatta för misskreditering och diskriminering av olika slag. I denna uppsats har speciellt fokus lagts på den minoritetsgrupp som utgörs av de tusentals afghanska ungdomar som sökt eller söker asyl i Sverige. Syftet med uppsatsen har varit att studera hur individer i denna grupp upplever och hanterar stigma i sin vardag. Det empiriska underlag som ligger till grund för uppsatsen är kvalitativa semistrukturerade intervjuer med fem ungdomar som befunnit eller befinner sig i asylprocessen och som uppgett sig ha en bakgrund i Afghanistan. Den teoretiska ansats som anknyts till i analysen är Goffmans teori om stigma samt hans dramaturgiska teori som förklarar individens självpresentation genom användandet av masker. För att tolka det empiriska materialet har analytisk parentessättning samt en narrativ metod använts. Fokus har legat dels på vad intervjupersonerna sagt, dels på hur de berättat och vilka strukturer som ligger bakom deras berättande. Hur stigma upplevs framkommer dels genom synliga kännetecken som gjort att den sociala omgivningen kategoriserat dem in i en stigmagrupp, dels genom det sociala undvikande som intervjupersonerna möter i sin vardag. I analysen redovisas även de olika strategier som intervjupersonerna använt sig av för att hantera eller undvika stigma. Strategier som identifierats är hur en försöker passera genom att förändra synliga kännetecken på sitt stigma, förändra sitt språk eller byta tilltalsnamn. Intervjupersonerna berättar även om strategier som att inom stigmagruppen gå ihop för att motverka omgivningens förutfattade meningar eller att försöka ignorera de diskriminerande eller misskrediterande kommentarer som förekommer genom ett tillbakadragande. Integrering in i samhället sågs även av fler intervjupersoner som en strategi för att bli av med sitt stigma. Slutligen redovisas berättandet som en strategi där individen kan skapa förståelse och mening utifrån sin historia.

Nyckelord: Sociologi, Stigma, ungdomar i asylprocessen, flykting

Innehållsförteckning

1.	Inledning.....	1
1.1.	Problematiserade av begrepp.....	2
1.2.	Syfte & frågeställning	2
1.3.	Avgränsningar	3
1.4.	Disposition.....	3
2.	Tidigare forskning	3
2.1.	När etnisk identitet är ett socialt stigma	3
2.2.	Invandrares identitet och hantering av stigma.....	4
2.3.	Namnbyte som destigmatiserande strategi	4
3.	Teori.....	5
3.1.	Stigma.....	5
3.2.	Jaget och maskerna.....	6
4.	Metod.....	7
4.1.	Urval.....	8
4.2.	Empiriinsamling	9
4.3.	Etiska riktlinjer	10
4.4.	Analysmetod.....	10
4.5.	Presentation av respondenter	12
5.	Analys.....	13
5.1.	Hur stigma upplevs.....	13
5.2.	Hantering av stigma.....	17
6.	Avslutning och slutsatser	23
	Referenser.....	26

1. Inledning

Enligt FN:s allmänna förklaring om mänskliga rättigheter är alla människor ”lika i värde och rättigheter” (Förenta Nationerna 2008) - en förklaring som tyvärr inte speglar verkligheten. Ett exempel på detta är den diskriminering och misskreditering som upplevs hos exempelvis olika människor med flyktingbakgrund i Sverige.

Studien har till stor del väckts ur frågan om hur vi minskar fördomar, misskreditering och diskriminering mot människor som av olika anledningar flytt eller migrerat till Sverige. En hos omgivningen större förståelse för den stigmatisering som upplevs och hanteras av ungdomar som befunnit eller befinner sig i asylprocessen, kan också bidra till ökad insikt om hur omgivningen kan förebygga och motarbeta dessa kränkningar av människors värde.

År 2015 befann sig över 60 miljoner människor på flykt runt om i världen (Migrationsinfo 2016). Samma år mottog Sverige nästan 163 000 asylsökningar, vilket är dubbelt så många jämfört med 1992 då kriget på Balkan pågick (Migrationsverket 2016a). Ungefär 23 400 av asylsökningarna 2015 var från barn med afghansk bakgrund som flytt utan förmyndare eller målsman (ibid). Regeringen ansåg utifrån den stora ström av personer som sökte asyl i Sverige under 2015 att åtgärder behövde tas för att skapa ”ett andrum för svenskt flyktingmottagande” (Migrationsverket 2016b). Strikta gränskontroller och en lag om begränsningar i möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige¹ infördes (ibid).

I denna uppsats har särskilt intresse legat på den grupp av Afghanska ungdomar som söker eller nu blivit beviljade asyl i Sverige. Anledningen till att just denna grupp människor valts är bland annat på grund av den negativa och missvisande utmålning denna grupp har fått i svenska medier (Lisinki 2016). Dessa ungdomar som befunnit eller befinner sig i asylprocessen kan därmed uppleva fördomar och, som denna uppsats ska studera, stigmatisering av olika slag. Inledningsvis ska poängteras att upplevt stigma är individuellt och även om denna studie visar på tydliga upplevelser av stigma bland de fem afghanska ungdomar som intervjuats så behöver detta inte finnas hos alla med liknande bakgrund.

¹ Lag (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige

1.1. Problematiserade av begrepp

Inledningsvis vill jag problematisera de ord och begrepp som används för att definiera den grupp jag har studerat, men även i vilka ordalag de personer som intervjuats själva benämner sin ingrupp. Vilka ord som används och appliceras på grupper eller fenomen speglar ofta majoritetsgruppen i samhället menar Stier (2003: 122). Detta då denna grupp har ett, som han beskriver det, tolkningsföreträde och därför även möjlighet att definiera vad som är bra eller dåligt (ibid). Stier (2003: 123) beskriver exempelvis ordet ”invandare” som oprecist och ofta även negativt laddat, vilket även framkommit bland studiens respondenter. Begreppet ”invandrare” är vidare problematiskt då intervjupersonerna flertalet gånger själva använt begreppet för att benämna sin ingrupp. Användandet av begrepp som ringar in den grupp som studeras men som samtidigt inte är negativt betingat eller kopplat till deras upplevda stigma har eftersträvats. Begreppet flykting används därför restriktivt, dels för att det utifrån samhällsdebatten har fått en negativ laddning men även för att det syftningsmässigt blir fel då flera av studiens respondenter ännu inte har fått asyl och således ännu inte i juridisk mening kan tillskrivas en flyktingstatus (Migrationsverket 2017). I syfte att använda ett mer humant begrepp för att ringa in den grupp som studerats har ”ungdomar som befunnit eller befinner sig i asylprocessen” använts. Även om studien i juridisk mening behandlar ungdomar som kommit till Sverige utan förmyndare eller målsman används inte begreppet ”ensamkommande” då detta likväl som begreppet ”flyktingbarn” kan uppfattas som förminskande (jfr Götefelt 2016: 3).

1.2. Syfte & frågeställning

Syftet med denna uppsats är att studera hur ungdomar från Afghanistan, som flytt till Sverige utan förmyndare eller målsman och som befinner sig i eller nyligen genomgått en asylprocess i Sverige, upplever eventuell stigmatisering. En viktig fråga som kommer att behandlas i uppsatsen är hur dessa individer genom olika strategier hanterar det stigma och den misskreditering som de riskerar att bli stämplade med.

De frågor som kommer besvaras i uppsatsen är följande:

- Hur upplever de afghanska ungdomar som utgör respondenter i denna studie och som befinner sig i, eller nyligen har genomgått en asylprocess stigma?
- Vilka strategier har respondenterna utvecklat för att hantera den stigmatisering de upplever?

1.3. Avgränsningar

Utifrån den kvalitativa inriktningen på studien har generaliserbarhet inte eftersträvats. Studien har istället avgränsats till att specifikt studera de fem empiriska exempel som intervjupersonerna utgjort. På grund av valet att inte använda tolk kännetecknas urvalsgruppen av individer som kan relativt bra svenska. Detta är något som läsaren bör vara medveten om då det tydligt avgränsar urvalet och till viss del även begränsar analysen. Uppsatsen har även en tydlig inramning utifrån Goffmans teorier och begrepp och har således en förenlig epistemologi, vilket kan betraktas som såväl en styrka som en begränsning av uppsatsens analys.

1.4. Disposition

Denna uppsats disponeras inom 6 kapitel, vilka innehållsmässigt är följande: I kapitel 1 redovisas en kort introduktion och bakgrund till flyktingsituationen i Sverige följt av uppsatsens syfte, frågeställningar och avgränsningar. I kapitel 2 presenteras ett uppslag av tidigare forskning som har anknytning till denna studie. I kapitel 3 återfinns den teoretiska referensramen inom vilken intervjumaterialet har analyserats. I kapitel 4 redovisas och diskuteras de olika metoderna som använts i uppsatsen. I kapitel 5 återfinns det kvalitativa materialet tillsammans med analytiska kommentarer. I kapitel 6 ges slutligen en resultatsammanfattning utifrån uppsatsens frågeställningar samt kort om vidare forskningsfrågor som är av intresse inom ämnet.

2. Tidigare forskning

Intresset för hur minoritetsgrupper, så som exempelvis flyktingar, upplever stigma har studerats flertalet gånger och det finns därför tidigare forskning kring ämnet. Nedan sammanfattas kort tre tidigare studier som utförts i Norden och som har relevans för denna studie.

2.1. När etnisk identitet är ett socialt stigma

Med inspiration av Goffman analyserade Harald Eidheim (1969) i *When Ethnic Identity is a Social Stigma* hur etnicitet kunde ligga till grund för stigmatisering, diskreditering och diskriminering. Analysen byggde på en fältstudie i en by i norra Norge där 80-90 procent av befolkningen var samer och resterande var norrmän. I sin uppsats visade Eidheim på hur

samerna själva valde att dölja sin etniska identitet. Eidheim visade även på hur samerna undertryckte sin egen etnicitet i dagliga interaktioner i syfte att bli accepterade i det norska samhället och hur detta i sin tur skapade en dikotomi av deras identitet. Att dölja sin etnicitet redogjordes därför som en strategi för att hantera den stigmatisering som samerna upplevde från den norska befolkningen.

2.2. Invandrares identitet och hantering av stigma

I sin studie har Marko Valentas (2009) identifierat flera olika strategier som invandrare använder i sociala interaktioner med den inhemska lokalbefolkningen. Valentas (2009: 351) menar att invandrare använder sig av flera olika strategier just för att undvika stigma. I artikeln ges också vidare analys av hur stigma och hur den sociala interaktionen påverkar individens identitet. Respondenterna i Valentas studie utgörs av första generationens invandrare från Bosnien, Kroatien och Irak som invandrat till Norge. Syftet för studien sammanfattas enklast av de två frågeställningarna som Valenta själv ställer upp: ”How do immigrants cope with ethnic discrediting?” and ”Do their identity negotiations and networking need to be interpreted in the light of this coping?” (Valenta 2009: 352). Exempel på de strategier som identifierades var användandet av humor och ironi för att göra den misskrediterade situationen mindre spänd, men även för att få de som stigmatiserade att uppleva skam över de stereotypiska kategoriseringar de gjorde (Valenta 2009: 358). Undvikande av platser och situationer där stigmat blev särskilt tydligt och misskreditering påtaglig angavs också som en strategi vilken användes av respondenterna (Valenta 2009: 359). Att specifikt undvika främlingar framkom vidare som en väl använd strategi, ofta med anledning av att respondenterna i dessa situationer kände sig nedgraderade och dömda utifrån sin etnicitet och religion (Valenta 2009: 363). I de fall där individerna utseendemässigt kunde passera som normmän men där talet och brytningen avslöjade dem kunde de även välja att vara tysta och dra sig tillbaka, vilket identifierades som en strategi (Valenta 2009: 361).

2.3. Namnbyte som destigmatiserande strategi

I artikeln *Name change and destigmatization among Middle Eastern immigrants in Sweden* skriver Moa Brusell (2012) om sin studie där hon utfört intervjuer med fyrtiofem personer som tidigare haft mellanöstern-klingande namn men som bytt till ett mer svenskt eller europeiskt namn. Intervjuerna var kvalitativa och syftade till att fånga upp frågor som varför respondenten bytte namn och vilka effekter denne upplevt att namnbytet gav. Brusell (2012) diskuterar och

visar genom sin empiri att respondenterna använt namnbytet som en destigmatiserande strategi. Hon drar även paralleller till Goffmans (2014b: 82) begrepp *passing*. Ett begrepp som syftar till möjligheten att undvika stigmat genom att dölja det, vilket Brusell menar att ett namnbyte till viss del gör. Även om inte individen helt kunde frigöra sig från att stigmatiseras som invandrare uppgav flera att de kunde passera som européer, vilka hade betydligt enklare att komma in på arbetsmarknaden jämfört med personer med ursprung i Mellanöstern.

3. Teori

3.1. Stigma

Termen stigma användes ursprungligen av grekerna, vilken då åsyftade ett yttre kännetecken som visade på något negativt och nedsättande om en persons moraliska status (Goffman 2014b: 9). Dessa yttre tecken kunde brännas in i huden på ett väl synligt ställe hos bland annat kriminella, förrädare eller sjuka personer (ibid). Olika typer av yttre stigma har vidare återkommit genom historien som ett sätt att kategorisera individer och tillskriva dem negativa egenskaper (ibid). Att inneha ett stigma betyder vidare att en på något sätt bryter eller inte uppfyller de normer som finns i sammanhanget (Goffman 2014b: 10). Goffman (ibid) förklarar det vidare som att en stigmatiserad individ också riskerar att tillskrivas olika egenskaper och således får en social identitet som inte behöver överensstämma med individens faktiska identitet (ibid). En individ som innehar ett stigma är därför ofta grovt misskrediterad och nedvärderad utifrån att hen innehar egenskaper som i det sociala sammanhanget är mindre önskvärda eller på något sätt avvikande (Goffman 2014b: 10, 12).

Goffman (2014b: 12 – 13) har formulerat tre olika typer av stigman som han menar kan urskiljas i samhället. Den första av dessa tre är det fysiska stigmat som åsyftar särskilda kroppsligt oönskade drag hos en individ, något som ofta är relativt svårt att dölja (ibid). Den andra typen av stigma är karaktärsstigma, vilket åsyftar oönskade inre drag hos en individ (ibid). Detta skulle kunna vara sexuell läggning, missbruk eller kriminalitet. Den tredje typen av stigma är vad Goffman (ibid) benämner som tribala (stambetingade) stigman eller gruppstigma, vilket är den typ av stigma som främst kommer anknytas till i denna uppsats. Gruppstigmat identifieras i stor utsträckning av att individen stigmatiseras som en del av ett större avvikande kollektiv. Dessa olika avvikelser kan vara etnicitet, nationalitet och religiös tillhörighet (Ibid).

Goffman (2014b: 82, 113 – 116) beskriver även flera olika sätt som individer använder sig av för att hantera sitt stigma. Det första av dessa är *att passera* vilket innebär att individen döljer sitt stigma i hopp om att kunna ses och fungera som en ”normal” individ (Goffman 2014b: 82 – 102). Strategin kan, hos den stigmatbärande individen, innebära en frihet att kunna ses som ”normal” samtidigt som det ofta också innebär en rädsla för att stigmat skall avslöjas (ibid). *Skylning*, som är den andra strategin som Goffman (2014b: 113 – 116) behandlar, syftar till individens försök att avleda uppmärksamheten från sitt stigma så att det inte stör den sociala interaktionen (ibid). Skylningen kan oftast ses som en del av strategin som används för att passera (ibid). Det tredje sättet den stigmatiserade kan hantera sitt stigma är genom vad Goffman (2014b: 28 – 40) kallar *de egna och de visa*. Vad som åsyftas med *de egna* är gruppen av individer som har ett liknande stigma och där den stigmatiserade i någon mån kan befinna sig i ett socialt sammanhang där stigmat inte blir avvikande (ibid). *De visa* utgörs inte av stigmatiserade individer utan är istället ”normala” personer som blivit förtrogna och sympatiskt inställda till de stigmatiserades situation (Goffman 2014b: 36 – 37).

Goffman (2014b: 40 – 41) behandlar även människors olika sätt att anpassa sig till det stigma som individen blivit tilldelat av samhället, till att hen uppfattar och identifierar sig med detta stigma, något som han menar kan liknas vid en moralisk karriär. Han redogör för fyra olika mönster inom vilka denna anpassning kan ta form (ibid). Dessa är om (1) stigmat är medfött och individen mer eller mindre varit medveten om sitt stigma sedan tidig barndom, (2) om stigmat är medfött men individen hålls ovetande om sitt stigma tills senare i livet, (3) om stigmat blir tilldelat individen senare i livet och (4) den form av anpassning som handlar om hur den stigmatiserade individen gör en yttre anpassning i form av att acceptera och formas efter den miljö eller grupp som bär samma stigma som hen (Goffman 2014b: 41 – 48). Slutligen skall nämnas att ett stigma inte är statiskt eller att se som ett stigma i alla sammanhang (Goffman 2014b: 149).

3.2. Jaget och maskerna

I Goffmans (2014a) bok *Jaget och Maskerna* redovisar han en teori i vilken han använder sig av ett dramaturgiskt perspektiv där olika begrepp inom teatern fångar upp metoder för hur vi presenterar oss själva och skapar våra ”jag”. Denna teoretiska ansats har tydliga kopplingar till symbolisk interaktionism, men berör i hög grad även tillfälliga händelser och interaktionsritualer menar Holstein och Gubrium (2000: 35 – 36). I denna teoretiska ansats

använder Goffman scenen som en metafor för hur aktören använder sig av olika masker eller fasader för att framställa sig själv på det sättet hen önskar gentemot sin publik - sin sociala omgivning (2014a: 28 – 32). Goffmans (2014a: 97 - 125) dramaturgiska perspektiv kännetecknas också av begreppen *bakre och främre regioner*. De främre regionerna kännetecknas av att individen är på scenen och interagerar med de masker som omständigheterna kräver, medan de bakre regionerna kännetecknas av att individen är av scenen och således kan träda ur sin rollgestalt (ibid). Det förutsätts här även att passagen mellan den främre och den bakre regionen är stängd för publiken, vilket är en avgörande del i det Goffman benämner som intrycksstyrning (Goffman 2014a: 103, 182). Intrycksstyrning kan sammanfattas med hur en person alltid vill presentera en viss bild av sig själv för sin publik för att således styra deras intryck av personen (Goffman 2014a: 182 – 206).

4. Metod

Utifrån uppsatsens syfte har en kvalitativ metod valts i form av semistrukturerade intervjuer. Den kvalitativa metoden har valts utifrån dess förmåga att kunna dyka på djupet i socialt komplexa frågor och studera olika kvaliteter i dessa fenomen (Rennstam och Wästerfors 2015: 17). Denscombe (2009: 398) beskriver det även som att den ”Kvalitativa forskningen har en bra förmåga att hantera invecklade situationer och göra rättvisa åt det sociala livets många nyanser.” Detta i kombination med att kvalitativ forskning lämpar sig bäst för frågor som *varför, vad och hur* (Bryman 2008: 361 – 368; Rennstam och Wästerfors 2015: 53) gör en kvalitativ metod önskvärd i denna uppsats. En kvalitativ metod har också ansetts kunna gå in ”under huden” hos de som studeras och därför i högre grad kunna svara på frågan om vad respondenterna själva anser och tänker (Repstad 2007: 17). En kvalitativ metod innebär också vissa svårigheter, däribland problemet med att generalisera utöver den specifika situationen (Bryman 2008: 369; Denscombe 2009: 399 – 400). Vidare finns också svårigheterna att replikera en kvalitativ studie och Bryman (2008: 368 – 370) beskriver även bristande transparens som ett förekommande inslag i kvalitativ forskning. Därför blir det särskilt viktigt att tydligt redovisa studiens tillvägagångssätt och motiveringarna bakom de metodval som gjorts.

4.1. Urval

Ursprungstanken var att urvalet skulle utgöras av barn och unga som befann sig i asylprocessen. På grund av att majoriteten av den lokala populationen av dessa ungdomar uppgav sig ha en bakgrund i Afghanistan kom detta att bli ytterligare ett kännetecken för urvalsgruppen. Eftersom ålder var ett känsligt ämne² för de intervjupersoner som ännu inte fått sin asyl tillfrågades inte intervjupersonerna specifikt om detta, men de som uppgav sin ålder var mellan 17 och 21 år gamla. Personerna i urvalsgruppen var, likt mig själv, boende i Jönköping med omnejd och därför kan det sägas att ett bekvämlighetsurval (Denscombe 2009: 39) har förekommit, något som inte behöver vara negativt men som kan göra respondenterna mindre representativa på ett nationellt plan. Bekvämlighetsurvalet utgörs också av att endast intervjupersoner som kunde prata relativt bra svenska valdes ut. Detta kan ha påverkat uppsatsens resultat avsevärt då de som lärt sig språket snabbare möjligen inte heller har lika stora svårigheter med integreringen och således inte möter samma stigmatisering. Valet att inte använda tolk och därmed kunna ha ett något mindre begränsat urval kan dels motiveras av tids- och kostnadsaspekter och dels utifrån att användandet av tolk gör att intervjuaren inte vet vad som egentligen sägs eller hörs. Nyanser i intervjun kan således försvinna och reliabiliteten i viss mån påverkas.

Bland de ungdomar som söker asyl finns ofta en stark oro för att inte få stanna kvar i Sverige. En intervju kan därför vara något som dessa ungdomar främst förknippar med ett förhör hos migrationsverket. Detta kan medföra att de intar en försvarsställning och inte vill ställa upp på en intervju, även om denna enbart görs i studiesyfte. Därför användes en så kallad grindvakt³ för att få tillgång till fältet. Denna grindvakt var en person som jobbade med ett integrationsprojekt med koppling till kommunen och som hade en god relation med de ensamkommande flyktingarna i kommunen. Inledningsvis användes denna grindvakt till att närma sig urvalsgruppen så att studien kunde presenteras för dem av en person de hade förtroende för. Efter de två första intervjuerna användes ett snöbollsurval, vilket innebär att intervjupersonen eller deltagaren hänvisar forskaren vidare till ytterligare tänkbara

² Möjligheten att få asyl i Sverige försvåras avsevärt om personen är över 18 år – misstankar från migrationsverket om att ungdomar uppgiver en falsk ålder har lett till att migrationsverket medicinskt bestämmer ålder på många ungdomar som söker asyl (Migrationsverket 2015).

³ En grindvakt är en person som har tillträde till en plats eller en grupp och som hjälper forskaren att få kontakt den eller dessa (Bryman 2008: 144, 384 – 385)

respondenter (Denscombe 2009: 38). Den första intervjupersonen presenterade studien för två andra personer som han kände och lämnade även kontaktuppgifter till dessa.

4.2. Empiriinsamling

I detta stycke kommer intervjumetoden och tillvägagångssättet kring intervjuerna kort att beskrivas och motiveras. Den påverkan som intervjuaren har på respondenten i intervjusituationen, känt som intervjuareffekten, har tagits i beaktande men bedömts påverka materialet i begränsad utsträckning (Denscombe 2009: 244 – 245). Studiens intervjuer genomfördes på vad Bryman (2008; Denscombe 2009: 234) beskriver som ett semistrukturerat vis. Den semistrukturerade intervjun innebär att det till grund för varje intervju finns en intervjuguide, som inte nödvändigtvis ska inrama hela intervjun. Istället präglas den semistrukturerade intervjun av flexibilitet där ordningen på frågorna kan variera och där intervjupersonen ges utrymme att berätta mer fritt och utförligt (ibid). I enlighet med Beardsworth och Keils (Bryman 2008: 415) studie utnyttjades intervjuernas mer öppna karaktär till att utveckla och hitta fler intressanta vinklar eller frågor till efterkommande intervjuer. Beslutet att använda en semistrukturerad intervjumodell var grundat på att studien skulle innehålla vissa utvalda frågor till intervjupersonerna, samtidigt som de skulle kunna känna att intervjun mer liknade ett samtal där det inte fanns förväntade svar. Detta till skillnad mot hur de eventuellt uppfattat migrationsverkets intervjuer där deras svar var avgörande för deras asylprocess och där det således kunde antas finnas ett rätt svar. Samtliga intervjuer inleddes med en kort sammanfattning av vad det var för typ av studie som genomfördes, att det de sa endast skulle användas i studiesyfte och att de skulle anonymiseras. Inför varje intervju upplystes de även om att deltagandet var frivilligt och de fick ge samtycke till inspelning av intervjuerna, vilket alla gjorde. Intervjuerna varade mellan 30 och 45 minuter. Det empiriska materialet utgörs av transkriberingar av dessa intervjuer men även kortare anteckningar som skrevs före, under och efter intervjuerna.

Intervjuerna genomfördes individuellt för att ge respondenterna en större trygghet i att uttrycka sig om eventuell upplevd stigmatisering, utan att någon annan än intervjuaren lyssnade. Denscombe (2009: 235) poängterar också att det vid individuella eller personliga intervjuer är enklare att urskilja att de synpunkter eller uppfattningar som kommer fram i intervjun kommer från intervjupersonen, till skillnad från intervjuer genomförda i fokusgrupper.

Valet av plats för intervjuerna var ytterligare en viktig aspekt då målet var att de skulle kunna sitta i en lugn miljö där intervjupersonen var trygg och där hen skulle kunna känna sig fri att berätta om sina upplevelser. Två av intervjuerna genomfördes på olika caféer som erbjöd en lugn och relativt folktom miljö. Ytterligare två intervjuer genomfördes hemma hos intervjupersonerna och de sista två genomfördes i andra lokaler som respektive person hade en anknytning till och kände sig hemma i.

4.3. Etiska riktlinjer

I enlighet med Vetenskapsrådets (2002) riktlinjer har studien efterföljt de fyra huvudkrav som utgörs av informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Samtliga av de intervjuade informerades innan intervjun började om studiens syfte och om deras anonyma och frivilliga deltagande. I enlighet med samtyckeskravet klargjordes också tydligt att intervjun var frivillig och även att de hade rätt att inte svara på vissa frågor om de inte ville det. I intervjuutskriften har intervjupersonernas riktiga namn bytts ut mot fiktiva, vilket säkerställer konfidentialitetskravet. Vidare, att dessa inte sprids är skyddsåtgärder mot de enskilda intervjupersonerna som uppfyller nyttjandekravet. Utöver huvudkraven så rekommenderar Vetenskapsrådet (2002: 15) att forskaren bör delge och få godkännande från uppgiftslämnare angående vissa eventuellt känsliga delar i uppsatsen där de är berörda. I syfte att uppnå detta har alla intervjupersoner kontaktats och delgetts de citat som använts i uppsatsen. Detta för att ytterligare stärka studiens tillförlitlighet.

Eftersom de individer som utgjorde urvalet är individer i en grupp som generellt upplever eller har upplevt mycket traumatiserande händelser i samband med att de, oftast illegalt, flytt från krig eller förtryck utformades intervjufrågorna för att inte i onödan behöva beröra dessa delar i respondenternas liv.

4.4. Analysmetod

Det analytiska spår som ligger till grund för denna studie är vad Gubrium och Holstein (Rennstam och Wästerfors 2015: 53 – 56) beskriver som ”analytic bracketing” eller analytisk parentessättning. Denna analytiska metod inbegriper att det studeras både vad som sägs i materialet och hur det sägs. *Vad*-frågorna har en naturalistisk ansats där fokus ligger på vad som i ord förmedlas under intervjun, medan *hur*-frågorna har en epistemologisk eller konstruktionistisk ansats som istället intresserar sig för hur någonting görs eller förmedlas,

alltså de ofta bakomliggande strukturerna. Dessa strukturer kan konkret framkomma genom vilka begrepp intervjupersonen använder eller inte använder men även genom att lyssna till de olika moraliseringar och kategoriseringar som individen gör (Rennstam och Wästerfors 2015: 76 – 80). För att komma åt denna dubbelhet i materialet krävs det att erkänna den och att föra in den i analysen (Rennstam och Wästerfors 2015: 53 – 56). Detta görs genom att växelvis fokusera på det ena medan det andra sätts inom parentes. Detta analytiska angreppssätt utgörs, likt de flesta andra kvalitativa analyser, av en tolkande praktik där forskaren försöker skapa förståelse ur materialet (ibid).

I kombination med den analytiska parentessättningen kommer även den narrativa metod som Riessman (2008; Johansson 2005; Rennstam och Wästerfors 2015: 57 – 62) bland andra argumenterar för att användas som analysmetod. Med narrativ metod menas att en studerar människors berättande på olika sätt. Bryman (2008: 530) förklarar det kort som att "[...]i en narrativ analys flyttas fokus från 'Vad hände egentligen?' till 'Hur skapar människor mening i det som hände?'". Riessman ställer upp flera olika analysmodeller där det, likt Gubrium och Holsteins analytiska parentessättning, sätts parentes om de olika analysmodellerna, för att tillsammans skapa en bredare förståelse (Rennstam och Wästerfors 2015: 61). De två modeller som blir aktuella i denna uppsats är den tematiska analysen som behandlar berättelsens innehåll, vad som sägs, och den strukturella analysen som behandlar berättandet utifrån att studera berättelsens form och språk (Rennstam och Wästerfors 2015: 59). Den strukturella analysen kommer användas i en mindre utsträckning på grund av att flera av respondenterna nyligen lärt sig svenska är därmed är begränsade i sitt verbala uttryckssätt.

Rennstam och Wästerfors (2015) redogör i sin bok *från stoff till studie* för flera viktiga moment i analysarbetet, vilka de ställer under tre aktiviteter, att sortera, att reducera och att argumentera. Flera aspekter i dessa aktiviteter har används och kommer därför kort redogöras för. Att sortera materialet utgörs enligt Rennstam och Wästerfors främst av att "umgås" med materialet (Rennstam & Wästerfors 2015: 80 – 87). Med detta menar de att på olika sätt bekanta sig med den empiri som samlats in för att få överblick och djupare förståelse. Detta kan argumenteras för att inledningsvis ha gjorts vid transkriberingen av intervjuerna och vidare genom att läsa intervjuutskriften och lyssna till utvalda delar upprepade gånger. Den andra aktiviteten, att reducera, har även den upptagit en del av det analytiska arbetet. Den sista aktiviteten, att argumentera, kommer tydliggöras i uppsatsens analysdel genom excerpt-commentary units, vilket är en metod där analytiska poänger varvas med empiriska utdrag och analytiska

kommentarer (Rennstam & Wästerfors 2015: 148 – 149). Detta upplägg har valts för att det tydligt ställer det kvalitativa materialet mot teorin och analysen och för att det kommer till bukt med auktoritetsproblemet⁴, som Rennstam och Wästerfors (2015: 12) uttrycker det.

4.5. Presentation av respondenter

I syfte att ge läsaren mer insikt i det empiriska materialet kommer intervjupersonerna i studien kort att presenteras nedan. Samtliga namn är fiktiva.

Ali kom till Sverige hösten 2015 och söker fortfarande asyl i Sverige. Han bor på ett HVB-hem i en mindre ort och läser språkintröduktion.

Erik kom till Sverige hösten 2011 och har blivit beviljad asyl. Han blev i år klar med sin yrkesutbildning här i Sverige och jobbar nu heltid och har eget boende på en mindre ort.

Rashid kom till Sverige hösten 2015 och har blivit beviljad asyl. Han eget boende i Jönköping, läser för närvarande språkintröduktion och ska till hösten börja studera på gymnasienivå.

Hamid kom till Sverige i under våren 2016 och har ännu inte blivit beviljad asyl. Han bor på ett HVB-hem i Jönköping och läser språkintröduktion.

Mohammed kom till Sverige hösten 2015 och överklagar för tillfället det avslag som han har fått på sin asylansökan. Han bor utanför tätorten hos en värdfamilj och studerar på högstadienivå.

Gemensamt för samtliga är att de har en bakgrund i Afghanistan och även varit flyktingar en kortare eller längre tid av sitt liv i Iran innan de kom till Sverige.

⁴ Auktoritetsproblemet behandlar frågan om vad en egentligen kan säga om sitt material i relation till tidigare forskning och andra ”tyckare” (Rennstam och Wästerfors 2015: 12).

5. Analys

I analysen av intervjuerna framträder två teman, hur respondenterna upplever stigma⁵ och vad de gör för att hantera eller undvika denna stigmatisering. Inom dessa två teman kommer flera empiriska exempel att redovisas och analyseras utifrån de teorier som redogjorts för i teorikapitlet.

5.1. Hur stigma upplevs

Goffman (2014b: 12 – 13) lyfter fram tre olika typer av stigma där individen som bär dessa på olika sätt blir misskrediterade. Som nämnts i teoridelen kommer främst Goffmans tredje stigmatyp, tribala stigmat (även benämnda som gruppstigmat) att anknytas till. Hur individen identifieras som en medlem av den stigmatiserade gruppen grundar sig i vad Goffman (2014b: 57 – 59) benämner som stigmas visibilitet. Det fysiska yttre hos respondenterna behöver därför i sig inte utgöra ett stigma, utan snarare en identifikationsfaktor. Utifrån empirin kan det däremot påvisas att respondenterna upplever stigma utifrån deras fysiska identifikationer, med andra ord att de uppfattar det som att de skulle ha ett fysiskt stigma (Goffman 2014b: 57). Ett empiriskt exempel är när Ali i en intervju svarade på frågan om han kände sig annorlunda eller att han inte passade in i samhället på något sätt:

Jag känner mig som en person i samhället som de andra, men ibland får jag och mina kompisar som är flykting lite problem. Eftersom vår färg [ansiktsfärg och hårfärg] är konstigt. [...] Vi får lite problem med till exempel busschaufför eller i stan.

Misskrediteringen på grund av Alis yttre kan ses i hur han, i anslutning till citatet ovan, förklarar hur enkelt det är att bli identifierad som icke-svensk eller invandrare.

När det händer någonting. Då ser de först på oss för att vi är från ett annat land och det fanns krig i vårt land. Men, vi, vi lämnade våra problem, vi lämnade krig för att komma till ett samhälle med säkerhet. Jag kom inte hit för att förstöra någonting eller för att göra problem.

⁵ jfr Goffman 2014b

I utdragen ur intervjun med Ali ovan illustreras det som flera av intervjupersonerna berättade, att de blev misskrediterade utifrån sitt utseende som tydligt förknippade dem med rollen som invandrare. En roll som kan identifieras med ett tribalt stigma. I citatet berättar Ali även om hur gruppens utseende förknippas med krig. Något som kan tolkas som Alis sätt att förklara, dels för sig själv och dels till sin publik, varför ”svenskar” väljer att inte interagera med honom och hans vänner. Citatet som följer nedan utgör även det ett tydligt exempel på hur individen använder berättandet för att skapa en förståelse för sitt stigma. Hur Ali berättar ovan indikerar på hur han upplever en orättvisa i att bli misskrediterad och sedd som någon han inte är. Vad ett gruppstigma innebär för innehavaren lyfter Goffman (2014b: 22) som en oro för vad personer i ens omgivning egentligen tycker och tänker om en. Denna oro kan översättas med ett mer vardagligt ord - ”fördomar”. Goffman (2014b: 13) beskriver även hur vi, de ”normala”, bygger upp en bank av olika stigmatermer i syfte att förklara den stigmatiserades underlägsenhet och även som ett verktyg för att särskilja individer i den stigmatiserade gruppen från majoritetsgruppen. Risken för att använda kategoriseringar som inte stämmer på en individ som har ett uppenbart stigma eller som tillhör en stigmatiserad grupp är därför hög (Goffman 2014b: 27). I intervjun med Hamid framkom nedanstående citat på frågan om hur han blev bemött av okända personer, vilket utgör ett exempel till ovanstående poäng.

Det finns de som, känner inte mig och tycker att jag är dålig. Att jag ska vara någonting med bomb eller terrorist. Det är någonting med religion också för de har knutit kultur och sånt. Det känns inte så bra när jag ska prata med någon som känner inte mig så de är lite rädda och man känner att de är lite rädda eller, de vill inte prata.

Senare i intervjun när Hamid tillfrågades om hur han uppfattade ordet invandrare och att själv bli kallad just invandrare.

*Det känns jobbigt för i Iran jag var invandrare också och där de behandlade oss dåligt men här blir det mycket bättre. För när jag var i Iran, allt var förbjudet för invandrare men här är mycket bättre. [...]
Det känns lite jobbigt, det här att kallas invandrare.*

I det första empiriska utdraget framkommer det naturalistiskt hur Hamid upplever att okända personer i hans omgivning har fördomar om att ungdomar med flyktingbakgrund är på ett visst sätt, att de har en viss religion eller att de är terrorister. Begreppet ”terrorist” kan således ses

som en stigmatem, vilken målar upp en roll som Hamid inte identifierar sig med. Utifrån samma citat kan det även epistemologiskt tolkas som att Hamid upplever en otrygghet i vad andra tycker om honom, vilket återknyter till vad som ovan nämndes utifrån Goffman (2014b: 22). I intervjuerna framkom flera exempel på hur respondenterna upplevt denna otrygghet, vilket skapat svårigheter att interagera socialt med andra svensk-födda personer. Utifrån det andra citatet kan även begreppet ”invandrare” ses som en tydlig stigmatem som ringar in en viss typ av personlighet som Hamid inte identifierar sig med. Nedan berättar Rashid om hur det är att försöka få kontakt med andra personer som har en bakgrund här i Sverige, vilket kan exemplifiera den svårighet att interagera med svensk-födda personer som framkommit bland flera respondenter.

Men när det gäller umgås med svenskar så känner jag att många är för blyg. Även om de vill träffa oss eller, eller de vill ha, umgås med oss. De är för rädda eller för blyg för att det finns en massa fördomar om oss i samhället och de flesta som har vågat prata med oss har varit mycket äldre än oss liksom. Ja, minst tio år äldre liksom, som kunde komma till oss och som vi vågade gå till dem och, ja. Lite, ja, vad ska jag säga, så vad det gäller svenska ungdomar jag tror att en del är för blyga och en del bryr sig inte, de har sina egna liv liksom, det är mycket bättre för dem liksom.

I intervjun med Hamid framkom ett liknande resonemang när han tillfrågades ifall svenskfödda personer undvek att prata med honom eller hans vänner.

När de ser en invandrar, de eh, blir lite tystare. De försöker att gå och stannar inte, det känns inte som kul. [...] det känns lite jobbigt för att de vill inte prata eller för att de tycker att vi är konstiga, det är bara så.

I båda av de ovanstående citaten framkommer hur stigma tar sig form genom det socialt undvikande sätt hos omgivningen som dessa personer möter. Ett undvikande som intressant nog inte återfinns hos intervjupersonerna själva (jfr Valenta 2009; Brusell 2012). I båda citaten kan det läsas eller tolkas hur intervjupersonerna visar på en medvetenhet om sin stigma-roll. Att stigma är något som innehas av en grupp kan i citaten förstås utifrån hur båda personerna pratar i termer av ”vi”. Ur citatet från intervjun med Rashid går det i den sista meningen att utläsa hur han även försvarar det sätt som personer socialt undviker honom, medan Hamid snarare visar

på en uppgivenhet inför det faktiska, ”det bara är så”. Detta skulle kunna tolkas som att intervjupersonerna accepterar sina roller som stigmatiserade. Underliggande i citaten finns det en oro för vad ”svenskar” tycker och tänker. Även om det sociala undvikande som de möter inte på ett direkt sätt förmedlar detta men kanske istället kan ses som något som konstrueras hos dem själva.

I intervjuerna visade det sig att ett ”kallt” bemötande från ”svenskar” var förekommande i större utsträckning än handlingar och ord från desamma. Erik beskriver det enligt följande när han tillfrågas om han någon gång känt att han blivit bemött sämre för att han inte är född i Sverige.

Erik: Först främst så jag har märkt att ni svenskar har väldigt försiktiga och håller, om jag säger ganska kort typ, ni är ganska kalla typ. [...] Det är ganska svårt att komma in hela tiden här.

I: Mm. Det är svårt att komma in i sociala sammanhang?

Erik: Exakt.

Den sociala kyla som Erik pratar om är något som framkommit i fler intervjuer och som kan tolkas som hur intervjupersonerna väljer att benämna den sociala kulturskillnaden som finns i Sverige gentemot det land där de är uppvuxna. Att de uppfattar ”svenskar” som kalla skulle även kunna ses som ett uttryckssätt för hur de själva skapar förståelse för det sociala undvikande de upplever från personer som inte delar deras stigma.

Goffman (2014b: 40 – 43) skriver om det han kallar moraliska karriärer, vilket åsyftar individens försök att finna sig tillrätta och att hantera det stigma som appliceras på denne. Utifrån de fyra olika moraliska karriärer som Goffman redogör för kan det grupstigma som intervjupersonerna upplever tilldelas den tredje formen av dessa socialisationsmönster, där stigmat fås senare i livet (Goffman 2014b: 43). För minst ett par av intervjupersonerna är ”senare i livet” väldigt tidigt i deras liv eftersom de levt som flyktingar i flera år i Iran innan de kom till Sverige. De kan dock fortfarande falla tillbaka på att de inte är sitt stigma, utan att det snarare är något som har tilldelats dem.

5.2. Hantering av stigma

Att passera

Ett samlingsbegrepp för en strategi att hantera stigma är vad Goffman (2014b: 61) refererar till som *att passera*. Strategin innebär att individen använder, för att ytterligare koppla till Goffman (2014a: 28 – 34), en fasad eller en mask där den egentliga identiteten döljs i syfte att åtnjuta status eller privilegier från den, i detta fall, icke-stigmatiserade gruppen. Att passera handlar alltså till stor del om att kunna dölja sitt stigma eller de synliga markörerna som kännetecknar det tribala stigmat, att distansera sig från stigmat (Goffman 2014b: 47). Ett sätt att ändå försöka att passera är att försöka dölja eller förändra vissa av de synliga markörerna som till exempel utseende och även språk, sättet en talar på. I intervjun med Rashid berättar han om hur han sett andra afghanska ungdomar försökt att passera genom att skyla sitt stigma och hur han själv ser på att vara invandrare.

Det är inget jag skäms över, det är inget jag kan säga att jag är stolt över, men det är min verklighet. [...] Men jag har en massa kompisar som, som försöker att liksom escapa (skratt), att rymma från det som är, det de är liksom. En del färgar sitt hår liksom, en del försöker vara mer liknande svenskarna för liksom, ha ett sätt att kunna liksom säga att jag är inte invandrare eller så, men, eller åtminstone visar sig så. Så det är något som finns nu för tiden bland invandrare liksom. Att de lite skäms och säga varifrån de kommer eller för att de, de har befinner sig i ett svårt situation med deras riktiga liv.

Senare i samma intervju framkom ytterligare exempel på hur andra försökte smälta in i samhället och vad de använde för strategier.

Sen är det sättet att prata, de försöker prata lite mer liknande svenskarna, men ingen lyckas inte liksom (skratt). Det är mycket svårt att prata på det sättet som de gör. Och sen, en del liksom väljer att bara vara med svenskar och ibland de liksom, ja jag känner inte att (skratt) att de har vissa invandrarkompisar eller så. Jag har sett det liksom, när de är bland sina svenska kompisar liksom, fast jag känner den där killen, han är från Afghanistan (skratt), men när jag säger hej på liksom mitt

språk till honom, han svara inte ens liksom. Kanske är han för blyg för att säga svaret på sitt språk liksom, modersspråk. Det har hänt, ett par gånger.

De två citaten exemplifierar att det förekommer olika strategier av att passera bland dessa ungdomar. Vad det i viss mån kan handla om är ett försök att distansera sig från den stigmatiserade gruppen. Detta åskådliggörs genom att Rashid berättar om hur han uppfattar det som att dessa ungdomar skäms för sin bakgrund då det är så pass knutet till det tribala stigmat. Distanseringen kan liknas vid hur individen antar en viss fasad för att hindra publiken, den sociala omgivningen, från att upptäcka dennes bakre regioner (se Goffman 2014a). Fasaden utgörs i citaten av såväl ett socialt förhållningsätt som en fysisk skylning. I intervjun är Rashid mån om att poängtera att han själv inte försöker passera genom att färga håret eller att försöka prata likt andra ”svenska” ungdomar. Underliggande i uttalandet kan vara att Rashid inte bara vill poängtera detta, utan även menar att de som försöker att passera är avvikare. Detta kan jämföras med Goffmans (2014b: 124) tanke om att även individens ”verkliga” grupp har möjlighet att diskreditera individen eftersom den bryter mot normerna inom den stigmatiserade gruppen. Exempel på hur detta framkommer i citaten är hur Rashid skrattar när han berättar om hur andra afghanska ungdomar försöker smälta in bland de ”svenska” ungdomarna. I det första av de två utdragen ur intervjun försöker Rashid ge en förklaring till varför vissa afghanska ungdomar som flytt till Sverige försöker skyla sitt stigma, försöker passera. Förklaringen som han beskriver är att de skäms över sin flyktingstatus men även att de gör det för att deras liv är väldigt jobbiga, med eller utan den stigmatisering som förekommer i vardagssituationer. Det jobbiga som åsyftas här är troligen frågan om att bli beviljad asyl och således få rättighet att stanna i Sverige.

Namnbyte

Ett speciellt sätt att passera som tas upp av Brusell (2012) är att byta namn från ett tidigare mellanöstern-klingande namn till ett mer svenskt eller europeiskt namn. Anledningen bakom detta är bland annat att kunna uppfattas som svensk och inte bli misskrediterad på grund av sitt namn (ibid). Ett namnbyte är ett relativt radikalt sätt att försöka dölja eller få bort den stigmasymbol som ett namn kan utgöra, men är trots det en väl praktiserad strategi enligt Goffman (2014b: 103). Namn utgör en tydlig identifikationsfaktor och påverkar således starkt hur individen uppfattas (Goffman 2014b: 68). I anslutning till intervjun med Erik berättade han anledningen till varför han valde bort sitt afghanska tilltalsnamn efter att han blev beviljad asyl

i Sverige. Han berättade att det uppstod jobbiga situationer där exempelvis klasskamrater och lärare inte kunde uttala hans namn vilket bidrog till att hans vänner skrattade åt honom. Två av intervjupersonerna som ännu inte fått asyl tillfrågades också om huruvida de upplevde att deras namn skapat jobbiga situationer och om de funderat på att byta namn i framtiden. Svaren från båda dessa var relativt lika varandra, exemplet nedan är från intervjun med Hamid.

Hamid: Ja, när man ska prata med någon och presentera mig själv och de glömmet bort mitt namn eller jag måste säga många gånger. Men det är mest för dem som ska fixa hus eller börja arbete någonstans och skaffa ett jobb. Så jag tycker det är mest jobbigt för dem. För de måste ha konkurrens med andra svenska namn. Och om de ska välja så absolut att de inte väljer ett namn som är lite konstigt. Jag tycker det är mest jobbigt för dem.

I: [...] skulle du ändra ditt namn för att enklare komma in i det svenska samhället?

Hamid: Jag har inte tänkt på det ... kanske inte.

Att byta namn kan, utifrån citatet, inte sägas utgöra en vedertagen strategi bland samtliga respondenter för att hantera stigma. Till skillnad från respondenterna i Brusells (2012) studie så har respondenterna i denna studie inte någon lång erfarenhet av diskreditering på grund av ett utlandsklingande namn och några av dem vet inte än om de får stanna i Sverige, vilket i viss mån gör frågan om namnbyte mindre aktuell. Den mest påtagliga anledningen för både Erik och Hamid kännetecknas av att de upplevt att ett utlandsklingande namn försvårar den sociala interaktionen vilket även kan skapa en stigmatiserande situation, något som exemplifieras av det bemötande Erik berättade om.

De egna

Goffman (2014b: 28) pratar i sin bok om ”de egna” vilket hänvisar till personer som har samma typ eller liknande stigma och som därför bildar en gemenskap av personer med sympatisk inställning till individen. Det positiva i att umgås med ingruppen, personer som delar samma stigma, är att alla är på någorlunda samma nivå och att individen inte behöver bli diskrediterad för något, vilket denne skulle blivit i andra sammanhang. Goffman (2014b: 30 – 32; 2014a:

101) förklarar det som att inom gruppen kan individen i större utsträckning agera inom de bakre regionerna genom att släppa de annars ansträngda maskerna. Inom gruppen finns också rollen som ”talesmän” (Goffman 2014b: 32 – 33) vilken åsyftar individer inom gruppen som aktivt handlar för att motverka stigmat mot gruppen som helhet. I intervjuerna framkom flera olika nivåer av hur knuten en var till de egna och även ett exempel på hur Ali tillsammans med några vänner agerade som representanter för ”invandrare” som grupp. I intervjuutdraget nedan berättar Ali om ett lokalt projekt som syftar till att sprida information om ensamkommande ungdomar som befinner eller befunnit sig i asylprocessen.

Vi har en grupp som, vi ska göra en film, intervjuer med folk som har kontakt med invandrare och höra med dem, vad tror dem, de som har information om invandrare. När vi lyssnar med sådana personer då får vi lite information att, de som behandlar oss illa eller dålig har inget, eeh, information om invandrare. De har bara lyssnat och vet inte tror jag.

Citatet exemplifierar kanske främst hur Ali och hans vänner går tillsammans och skapar en grupp som syftar till att förbättra förhållandet för ”invandrare” (stigmagruppern) genom att sprida kunskap om deras situation. Att samverka inom den stigmatiserade gruppen utgör således ytterligare en av de identifierade strategierna som respondenterna använde för att hantera den stigmatisering de upplevde.

Tillbakadragande

Ytterligare ett sätt att hantera sitt stigma är genom att dra sig tillbaka och undvika situationer där en riskerar att bli stigmatiserad. Valenta (2009: 361 – 362) skriver om just denna strategi i sin artikel. Där exemplifierar han utifrån empiri hur stigmatiserade personer i vissa sammanhang väljer att vara tysta som ett sätt att passera. Han säger även att personer med ett tydligt visibelt stigma inte har samma möjlighet att använda sig av att vara tysta för att undvika social uppmärksamhet (ibid). Vad som framkommit i den här studien är därför inte så mycket det tillbakadragande som Valenta pratar om utan mer ett försök att sluta lyssna till misskrediterande eller stigmatiserande kommentarer och på så vis dra sig tillbaka. Ett exempel på detta återfinns i intervjun med Erik, utdraget nedan är från ett sammanhang där han fått en

fråga om han blivit bemött annorlunda efter händelsen i Stockholm som fick stor uppmärksamhet i media⁶.

Erik: Jag fick inte, när man läser på nyheter det kom en massa kommentarer och på Facebook också. Det kommer alltså väldigt mycket negativa kommentar, ja, vad ska man göra?

I: Ja, nä, jag vet inte. Hur tänker du då?

Erik: Ne, jag så försöker jag blunda, det är så konstiga ord de använde och jag försöker bara stänga av typ. Så jag läser inte alls och svarar inte alls och skriver inte någon kommentar. Så jag är en sådan människa eller en sådan person så när jag lyssnar på nyheter också, så nutiden är nästan varje dag som man hör ... såhär hemska nyheter typ. Jag försöker att lyssna inte alls på nyheter. Den dagen som jag lyssnar på nyheter så sen det händer någonting, den dagen är för mig helt katastrof. Mer stress och tänker helt annorlunda och känner mig väldigt, väldigt konstigt.

Intervjuutdraget visar dels på hur Erik drar sig undan i form av att inte ge svar på några kommentarer över internet, dels hur han försöker att inte lyssna till nyheter som är negativa emot honom eller den stigmagrupp som han tillhör. Kort efter ovanstående utdrag tillfrågas Erik vidare om hur han upplevde den negativa bild som media ger av personer som flytt eller invandrat till Sverige.

Ja, men det står ofta såhär. Först så vad ska man göra. När man inte har makt man inte kan göra någonting. Man bara får lite ont i hjärtat typ. Det är en person som har gjort så här typ och sen får massa folk straff typ, så är det.

Det kompletterande utdraget ovan visar vidare på den maktlöshet som han upplever i relation till den stigmatisering som appliceras på ”invandrare” eller ”flyktingar” som grupp. Den upplevda maktlösheten kan således förklara valet av att dra sig tillbaka och försöka ignorera de reaktioner som kommer mot den stigmatiserade individen och/eller gruppen. Att stänga av hur

⁶ Händelsen som refereras till är attentatet i Stockholm den 7 april 2017 då en lastbil körde in i en folkmassa på Drottninggatan och dödade 5 personer (Krisinformation 2017).

den yttre världen stigmatiserar kan sammanfattningsvis sägas hjälpa individen att tänka kring sig själv som icke-stigmatiserad.

Integration som strategi

Ett sätt att hantera den misskreditering som de ensamkommande ungdomar som befinner sig i eller genomgått asylprocessen upplever är att försöka integrera sig i det svenska samhället. På så sätt kan de inte bara hantera sitt stigma utan även försöka bli av med det. Intervjupersonerna i denna studie gav flera exempel på hur de kämpade för att på olika sätt integreras mer in i det svenska samhället för att försöka undkomma att bli utpekad som invandrare och istället ses som medborgare. Även om en ökad integrering leder till att individen upplever mindre diskriminering eller misskreditering kan stigmat troligtvis inte helt försvinna. Att integreras in i samhället, in i det ”normala”, kan jämföras med att förändra sin sociala identitet, alltså så som omgivningen uppfattar en (Goffman 2014: 10). I intervjun med Rashid framkom nedanstående resonemang.

Det enda sättet jag har hittat att man kan stå emot fördomar liksom är att prova liksom, visa liksom att vi inte är som ni tänker liksom. Jag har sagt, jag har varit i ett och ett halvt år i Sverige och jag kommer börja med gymnasium [till hösten], Fast många av de som kommer till Sverige har möjlighet att plugga tre år innan gymnasium. För att kunna va perfekt i svenska innan gå vidare i program på gymnasiet, men jag ville liksom plugga så snabbt som möjligt för att liksom kunna komma in i det riktiga arbetssamhället, bli en del av samhället. Istället [för att] va en person som, som liksom, ja, använder samhällets sociala försörjning, genom att betala skatt och vara precis som svenskar. Så att det är enda sättet jag kan göra något emot de här fördomarna är det här.

Citatet ovan exemplifierar hur Rashid ser integration och framgång som ett tillvägagångssätt för att motbevisa fördomar och, inom ramen för tolkning, också som en strategi för destigmatisering. Intervjucitatet är vidare intressant narrativt då det genom hans uttrycksätt framkommer hur mån han är om att framhäva sig själv som en individ som gör rätt för sig och som försöker bli en del av samhället. Detta skulle kunna visa på att han inte vill kategoriseras med det tribala stigmat som står för motsatta värden (att utnyttja socialbidrag, att inte anstränga sig för att integreras, att inte jobba eller betala skatt). Denna tolkning av hur Rashid berättar blir

intressant då den kan ses som att han vill framhäva en social identitet av sig själv. En identitet som står i kontrast till värden som ibland fördomsfullt förknippas med den stigmatiserade gruppen. Att integreras kan sammanfattningsvis tolkas som individens sätt att sträva mot en normalisering.

Den tragiska berättelsen

I syfte att skapa förståelse för sin historia eller identitet menar Johansson (2005: 90) utifrån Goffmans dramaturgiska teori, att vi skapar berättelser som antingen belyser framgång eller tragedi i våra liv. Dessa berättelser är att se som ett slags självförsvar som kan användas för att förtydliga för sin omgivning såväl som för en själv vad som historiskt har lett en till nuet och vad som väntar i framtiden (ibid). För att återknyta till Goffmans masker och regioner kan individens narrativ ses som dennes presentation av sig själv inför sin publik. I intervjun med Hamid kan en sådan här berättelse uttolkas. Citatet, som även citerats tidigare, är taget ur ett sammanhang där Hamid tillfrågas om hur han ser på att bli kallad "invandrare".

Det känns jobbigt för i Iran jag var invandrare också och där de behandlade oss dåligt men här blir det mycket bättre. För när jag var i Iran, allt var förbjudet för invandrare men här är mycket bättre.

Berättelsen om invandrarrollen i Iran kan här tolkas som en utmålning av den tragiska berättelsen igenom vilken Hamid skapar en självförståelse av sig själv som han även reflekterar i berättandet. Berättandet kan här, förutom den tidigare uttolkningen om upplevt stigma genom termen "invandrare", tolkas som hans sätt att säga att det varit värre förut och på så sätt lyfta att det nu är "mycket bättre" och att det för honom finns en ljusare framtid i Sverige.

6. Avslutning och slutsatser

I denna uppsats har fem intervjuer genomförts med ungdomar som befunnit och befinner sig i asylprocessen där de tillfrågats om hur de upplevt stigma. De kvalitativa semistrukturerade intervjuerna har analyserats utifrån Gubrium och Holsteins (Rennstam och Wästerfors 2015: 53 – 56) analytiska parentessättning och även ett narrativt förhållningssätt (Riessman 2008). Sammanfattat kan det sägas att fokus har legat på dels *vad* respondenterna sagt men också *hur* de berättat. Syftet har varit att försöka identifiera om ungdomar som befunnit sig eller befinner

sig i asylprocessen i Sverige på olika sätt upplever stigma och hur detta i så fall tar sig uttryck. Vidare har en stor del av analysen lagts vid att identifiera de olika strategier som de fem respondenterna i den här studien använt sig av för att hantera det stigma som applicerats på dem.

Utifrån uppsatsens första frågeställning om hur afghanska ungdomar som befunnit och befinner sig i asylprocessen upplever stigma framkommer i uppsatsen flera exempel utifrån det som berättats av respondenterna vid intervjutillfällena. Utifrån Goffmans (2014b: 12 – 13) tre olika typer av stigma har intervjupersonerna för denna studie identifierats som innehavare av ett gruppstigma. Vad som intervjupersonerna upplevt kopplat till detta stigma har varit olika synliga markörer så som hudfärg och hårfärg. På grund av det gruppstigma de innehar uppgav respondenterna hur de upplevde en ovisshet om vad främlingar tyckte och tänkte om dem. Stigmatemer så som "terrorist" och "invandrare" skulle kunna sägas vara delaktiga i den ovisshet och otrygghet de upplevde, vilket vidare problematiserade social interaktion med individer som inte innehade samma stigma. Utifrån intervjupersonernas narrativ identifierades vad som valts att kallas socialt undvikande vilket syftar till hur personer som inte delade intervjupersonernas stigma valde att inte umgås med dem. Den sociala interaktionen med personer som inte ingick i stigmagrupperna framkom i empirin som väldigt begränsad, vilket utifrån respondenterna berodde på att svenskar kulturellt sett var socialt "kalla". Detta uttrycksätt kunde vidare ses som ett sätt för respondenterna att skapa förståelse för det sociala undvikande de mötte.

Uppsatsens andra frågeställning löd "Vilka strategier har respondenterna utvecklat för att hantera den stigmatiseringen de upplever?". I analysen av det empiriska materialet har flera olika strategier att hantera stigma framkommit. Den första som egentligen inte uppgetts som en strategi av intervjupersonerna själva men som de berättat om är hur ungdomar som befunnit eller befinner sig i asylprocessen försöker passera genom att förändra yttre kännetecken så som hårfärg och sättet på vilket de talar. En andra strategi som redogjordes för var det något mer radikala - att byta tilltalsnamn, vilket tidigare framkommit som en strategi av Brusell (2012). En tredje strategi som identifierats var hur de stigmatiserade individerna gick tillsammans inom den stigmatiserade gruppen, vad Goffman (2014b: 28) kallar *de egna*. Det empiriska exemplet på detta som framkommit i uppsatsen var hur en intervjuperson tillsammans med vänner drev ett projekt i syfte att minska fördomar emot den stigmatiserade gruppen. Ytterligare en strategi som framkom ur empirin var tillbakadragande där individen valde att inte lyssna eller

läsa nyheter eller kommentarer som skulle förstärka känslan av att vara stigmatiserad. Vidare framkom det i intervjuerna hur flera respondenter såg integration in i det svenska samhället som den mest effektiva lösningen för att bli av med det stigma de upplevde. Slutligen studerades även hur tragiska berättelser användes för att skapa en förståelse självet och samtidigt skapa en presentation emot den sociala omgivningen. Sammanfattningsvis kan det bland studiens intervjupersoner inte sägas finnas någon entydighet kring vilka strategier som använts utan hur de har valt att hantera sitt stigma har varit skiftande.

På grund av de varierade sätt intervjupersonerna för denna studie hanterade stigma hade det varit intressant att genom vidare forskning studera en bredare urvalsgrupp. Detta för att se om det finns en skiljaktighet i hur stigma upplevs och hanteras mellan ungdomar som befinner sig i asylprocessen och de som blivit beviljade asyl. En differentiering som denna studie inte kan behandla på grund av det smala urvalet. Utifrån vad som framkommit i den här uppsatsen är det även intressant att studera hur vi effektivt kan motverka stigmatisering av ungdomar som befunnit eller befinner sig i asylprocessen.

Referenser

- Bryman, Alan (2008). *Samhällsvetenskapliga metoder. 2.*, [rev.] uppl. Malmö: Liber.
- Denscombe, Martyn (2009). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna.* Lund: Studentlitteratur.
- Eidheim, Harald (1969). When Ethnic Identity is a Social Stigma. Barth, Fredrik (red.). *Ethnic Groups and Boundaries.* Prospect Heights, Ill.: Waveland Press, inc.
- Förenta Nationerna (2008). *Allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna.* <http://fn.se/wp-content/uploads/2016/07/Allmanforklaringomdemanskligarattigheterna.pdf> [2017-05-14]
- Goffman, Erving (2014a). *Jaget och Maskerna: en studie i vardagslivets dramatik.* 6. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Goffman, Erving (2014b). *Stigma: den avvikandes roll och identitet.* 4. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Götefelt, Henric (2016). *Gränslöst: Att starta verksamhet och bygga gemenskap med barn och unga i asylprocessen.* Bromma: Equmenia http://equmenia.se/wp-content/uploads/sites/2/2016/11/granslost_equmenia_webb.pdf [2017-05-14]
- Holstein, James A. & Gubrium, Jaber F. (2000). *The Self We Live By: Narrative Identity in a Postmodern World.* New York: Oxford University Press, Inc.
- Johansson, Anna (2005). *Narrativ teori och metod: Med livsberättelser i fokus.* Lund: Studentlitteratur.
- Krisinformation (2017). *Attentat I Stockholm.* <https://www.krisinformation.se/handelser-och-storningar/2017/handelserna-i-centrala-stockholm-den-7-april-2017> [2017-05-09]
- Lisinki, Stefan (2016). *Ett fåtal brott i Sverige kopplas till flyktingar.* Dagens Nyheter, 9 februari. <http://www.dn.se/nyheter/sverige/ett-fatal-brott-i-sverige-kopplas-till-flyktingar/> [2017-05-15]

Migrationsinfo (2016). *Flyktingar i världen*.

<https://www.migrationsinfo.se/migration/varlden/flyktingar-i-varlden/> [2017-05-15]

Migrationsverket (2015). *Bedömning av din ålder som en del av din identitet*.

<https://www.migrationsverket.se/Privatpersoner/Skydd-och-asyl-i-Sverige/For-dig-som-ar-ban-och-har-sokt-asyl/Utan-foraldrar/Asylansokan/Aldersbedomning.html> [2017-05-04]

Migrationsverket (2016a). *Nästan 163 000 människor sökte asyl i Sverige 2015*.

<https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Nyhetsarkiv/Nyhetsarkiv-2016/2016-01-01-Nastan-163-000-manniskor-sokte-asyl-i-Sverige-2015.html> [2017-05-15]

Migrationsverket (2016b). *Historik*. [https://www.migrationsverket.se/Om-](https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Fakta-om-migration/Historik.html)

[Migrationsverket/Fakta-om-migration/Historik.html](https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Fakta-om-migration/Historik.html) [2017-05-15]

Migrationsverket (2017). *Asylregler*. <https://www.migrationsverket.se/Privatpersoner/Skydd-och-asyl-i-Sverige/Att-ansoka-om-asyl/Asylregler.html> [2017-05-18]

Rennstam, Jens & Wästerfors, David (2015). *Från stoff till studie*. Lund: Studentlitteratur.

Repstad, Pål (2007). *Närhet och distans: Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. 4., [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur.

Riessman, Catherine Kohler (2008). *Narrative Methods for the Human Sciences*. London: Sage.

Stier, Jonas (2003). *Identitet: Människans gåtfulla porträtt*. Lund: Studentlitteratur.

Valenta, Marko (2009). 'Immigrants' Identity Negotiations and Coping with Stigma in Different Relational Frames. *Symbolic Interaction*. 32(4), ss. 351–371. DOI: 10.1525/si.2009.32.4.351.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet. <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> [2017-05-02]